

Національний університет
«Одеська юридична академія»

Н. В. АНІЩУК

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА КРАЇН СВІТУ

Навчально-методичні посібники
Серія

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет
«Одеська юридична академія»

*Серія: Навчально-методичні
посібники*

Н. В. АНІЩУК

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА КРАЇН СВІТУ

Методичні рекомендації

*для підготовки до практичних занять та самостійної роботи
здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
галузі знань 29 «Міжнародні відносини»,
спеціальності 293 «Міжнародне право»*

О д е с а
«Юридична література»
2 0 2 4

УДК 34:94(100)(072)
А676

Методичні рекомендації з дисципліни «Історія держави та права країн світу» за освітньо-професійною програмою «Міжнародне право» для підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр на факультеті судового та міжнародного права у Національному університеті «Одеська юридична академія» в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право». До методичних рекомендацій увійшли тематичний план навчального курсу «Історія держави та права країн світу», який включає теми, що розглядаються на лекціях і практичних заняттях, а також теми, що передбачені в рамках самостійної роботи для підготовки до заліку. Методичні рекомендації мають допомогти студентам належним чином засвоїти матеріал з дисципліни «Історія держави та права країн світу».

Автор

Н. В. Аніщук, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри історії держави та права Національного університету «Одеська юридична академія»
<https://orcid.org/0000-0001-9857-2485>

Рецензенти:

В. В. Завальнюк, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, проректор по роботі з територіально відокремленими підрозділами Національного університету «Одеська юридична академія»;

Д. Г. Манько, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного гуманітарного університету

Рекомендовано до друку рішенням навчально-методичної ради
Національного університету «Одеська юридична академія»
(*протокол № 4 від 17 січня 2024 року*)

ПЕРЕДМОВА

Зрозуміти сучасні тенденції розвитку правового життя багатьох народів і країн, у тому числі й України, неможливо без знання минулого. Тому сьогодні є достатньо актуальним звернення до дослідження проблем історії держави та права, і так само актуальною є спроба створити відповідні навчально-методичні рекомендації, які задовольнили би потребу зацікавлених студентів у вивченні дисципліни «Історія держави та права країн світу». Дані методичні рекомендації розраховані насамперед на здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр на факультеті судового та міжнародного права за освітньо-професійною програмою «Міжнародне право» у Національному університеті «Одеська юридична академія» в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Вказані методичні рекомендації покликані сприяти глибокому засвоєнню курсу «Історія держави та права країн світу», при цьому, своїм змістом охоплюють період від формування найперших держав до сучасності, надають уявлення про основні етапи розвитку провідних держав, їх досягнення у різних сферах правового життя суспільства. Все це є відображеним в представленій тематиці лекційного курсу, планах практичних занять, самостійної роботи студентів, а також переліку списку літератури, що буде слугувати студенту опорою при вивченні вказаної дисципліни. Заслужують на увагу запропоновані автором такі рубрики, як ключові слова, видатні реформатори, знамениті пам'ятки права, що надає змогу розширити загальний кругозір студентів та належним чином підготуватися до заліку.

Автор методичних рекомендацій намагалася надати здобувачам право зробити власні висновки, скласти власний погляд на історію держави та права країн світу. Здобувачі мають змогу здійснити історико-правовий екскурс в різні епохи, ознайомившись із широким колом країн. Методичні рекомендації включають теми лекційних занять (9 тем) та практичних занять (11 тем), теми для самостійної роботи (11 тем) та теми для індивідуальних занять (11 тем), в рамках яких здобувачам пропонується ознайомитися з багатьма країнами світу в різні періоди їх існування: Давньовавилонське царство, Давня Індія, Давня Греція (Давні Афіни, Спарта), Арабський халіфат, Франкська держава, Англія (XVII ст.),

США (XVIII–XIX ст.), Франція (друга половина XVIII — перша половина XIX ст.), Німеччина (XIX–XX ст.)

Розроблені методичні рекомендації готувалися як допоміжний матеріал, який буде сприяти здобувачам органічно поєднувати лекційну форму навчання із систематичною роботою над підручниками, посібниками, науковою та довідковою літературою.

Автор висловлює щиро подяку вельмишановним рецензентам методичних рекомендацій: Володимиру Васильовичу Завальнюку — доктору юридичних наук, професору, заслуженому юристу України, проректору по роботі з територіально відокремленими підрозділами Національного університету «Одеська юридична академія» та Денису Григоровичу Маньку — доктору юридичних наук, доценту, завідувачу кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного гуманітарного університету.

1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальний план університету передбачає вивчення історії держави та права країн світу — однієї з базових юридичних наук і навчальних дисциплін історико-теоретичного профілю. Предметом цієї науки постають питання виникнення, розвитку і зміни типів та форм держави і права, а також державних органів і правових інститутів конкретних держав у конкретних народів у певні історичні періоди на основі виявлення і пізнання властивих їм об'єктивних законів. Історія держави та права країн світу дає можливість не лише відтворити послідовний розвиток державних форм суспільства і правових систем у всій їх конкретності й хронологічній послідовності, а й розкрити закономірності, які визначають їх розвиток. Вона не лише відкриває, а й застосовує закони, характерні для певних історичних епох.

На відміну від галузевих юридичних наук історія держави та права країн світу вивчає розвиток державно-правових явищ у їхній цілісності, єдності та взаємозв'язку. Цю науку цікавлять конкретні політичні і правові явища, насамперед фактичний матеріал для встановлення міжгалузевих закономірностей, загальних тенденцій розвитку держави і права.

Метою навчальної дисципліни «Історія держави та права країн світу» є: ознайомити студентів із загальними та специфічними рисами виникнення, розвитку й функціонування держави та права у зарубіжних країнах від найдавніших часів до наших днів.

Завданнями навчальної дисципліни «Історія держави та права країн світу» є: сприяти широкій загальній підготовці студентів у питаннях історії держави та права, розвитку у них юридичного мислення, необхідного для теоретичного засвоєння і практичного застосування права; створити передумови для вивчення інших юридичних дисциплін (загальної теорії права та держави, історії політичних і правових учень, конституційного та міжнародного права тощо).

Студенти мають знати:

суть основних проблем історії держави та права країн світу;
найважливіші історичні події у контексті виникнення та становлення державності і права різних народів і країн;

знамениті пам'ятки зарубіжного права;
діяльність історичних особистостей, що вплинули на розвиток правового життя світової цивілізації.

Слід відзначити, що навчити студентів вмінню самостійно здобувати знання — одне з найважливіших завдань вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи.

Форми проведення поточного контролю: усне опитування здобувачів вищої освіти, вирішення практичних завдань, тестові завдання, складання типових документів тощо (для зацікавленості у навчанні, розвитку здібностей здобувача вищої освіти може бути передбачено виконання інших, індивідуальних для кожного здобувача вищої освіти завдань).

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеня засвоєння здобувачами вищої освіти відповідного об'єму опрацьованого та вивчення матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань.

Форми проведення проміжного контролю: контрольна робота
Підсумковий контроль проводиться у формі заліку.

2

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції	Практичні	Всього аудиторних годин	Самостійна робота	Всього годин	Залік
Факультет судового та міжнародного права (освітньо-професійна програма «Міжнародне право»)	1	2	18	22	40	50	90	+
Центр заочного та дистанційного навчання (освітньо-професійна програма «Міжнародне право»)	1	1/2	8	2	10	80	90	+

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Лекційні заняття (год.)	Практичні заняття (год.)	Самостійна робота (год.)
Тема 1	Предмет, завдання та методи дослідження дисципліни «Історія держави і права країн світу»	2	2	1
Тема 2	Держава і право Давньовавилонського царства	2	2	4
Тема 3	Держава і право Стародавньої Індії	2	2	4
Тема 4	Держава і право Давніх Афін	2	2	4
Тема 5	Держава та право Спарти	2	2	4
Тема 6	Арабський халіфат та мусульманське право	2	2	4
Тема 7	Держава та право франків	2	2	4
Тема 8	Держава та право Англії (XVII ст.)	2	2	4
Тема 9	Держава та право США (XVIII—XIX ст.)	2	2	4
Тема 10	Держава та право Франції (XVIII—XIX ст.)	0	2	4
Тема 11	Держава та право Німеччини (XIX—XX ст.)	0	2	3

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Лекційні заняття (год.)	Практичні заняття (год.)	Самостійна робота (год.)
Тема 1	Предмет, завдання та методи дослідження дисципліни «Історія держави і права країн світу»	2	0	6
Тема 2	Держава і право Давньовавилонського царства	2	2	6
Тема 3	Держава і право Стародавньої Індії	2	0	6
Тема 4	Держава і право Давніх Афін	2	0	6
Тема 5	Держава та право Спарти	0	0	8
Тема 6	Арабський халіфат та мусульманське право	0	0	6
Тема 7	Держава та право франків	0	0	6
Тема 8	Держава та право Англії (XVII ст.)	0	0	6
Тема 9	Держава та право США (XVIII—XIX ст.)	0	0	6
Тема 10	Держава та право Франції (XVIII—XIX ст.)	0	0	6
Тема 11	Держава та право Німеччини (XIX—XX ст.)	0	0	8

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

ЛЕКЦІЯ 1

(денна форма навчання — 2 год.,
заочна форма навчання — 2 год.)

Тема: Предмет, завдання та методи дослідження дисципліни «Історія держави і права країн світу»

Предмет та завдання науки історії держави та права країн світу. Методологія науки історії держави та права. Основні напрямки розвитку історико-правової науки. Періодизація історії держави та права.

ЛЕКЦІЯ № 2

(денна форма навчання — 2 год.,
заочна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава і право Давньовавилонського царства

Утворення Вавилонської держави. Державний устрій Давньовавилонської держави. Закони Хаммурапі як пам'ятка давнього права.

ЛЕКЦІЯ 3

(денна форма навчання — 2 год.,
заочна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава і право Стародавньої Індії

Утворення Давньої Індії. Варновий поділ у Давній Індії. Державний лад Стародавньої Індії та становище індійських царів в імперії Маур'їв. Закони Ману як пам'ятка права Давньої Індії.

ЛЕКЦІЯ 4

(денна форма навчання — 2 год.,
заочна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава і право Давніх Афіні

Утворення Афініської держави. Реформи Солона, Клісфена, Ефіальта і Перікла у Давніх Афінах. Державний устрій Афіні. Закони Драконта як пам'ятка права Давніх Афіні.

ЛЕКЦІЯ 5

(денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава і право Спарти

Утворення Спартанської держави. Державний лад Спарти. Суспільний устрій Спарти. Закони Лікурга як пам'ятка права Спарти.

ЛЕКЦІЯ 6

(денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Арабський халіфат та мусульманське право

Виникнення та розвиток Арабського халіфату. Державний лад Арабського халіфату. Виникнення мусульманського права та його характеристика.

ЛЕКЦІЯ 7

(денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава та право франків

Утворення Франкського королівства. Видатні франкські правителі. Державний устрій Франкського королівства. Варварські правди як пам'ятки права франків. Салічна правда.

ЛЕКЦІЯ 8
(денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава та право Англії (XVII ст.)

Револуція XVII ст. у Англії: причини, етапи, особливості. «Петиція про право» 1628 р. Проголошення республіки в Англії. Протекторат Олівера Кромвеля. «Знаряддя управління» 1659 р. Реставрація монархії. Habeas corpus act 1679 р. «Славна революція» 1688–1689 рр. Білль про права 1689 р.

ЛЕКЦІЯ 9
(денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава та право США (XVIII–XIX ст.)

Утворення США. Декларація незалежності США 1776. Статті Конфедерації. Конституція США 1787 р. Білль про права 1789 р. Громадянська війна в США 1861–1865 рр. 13–15 поправки до Конституції США.

5

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1 (денна форма навчання — 2 год.)

**Тема: Предмет, завдання та методи дослідження
дисципліни «Історія держави і права країн світу»**

1. Предмет та завдання науки історії держави та права країн світу.
2. Методологія науки історії держави та права.
3. Основні напрямки розвитку історико-правової науки.
4. Періодизація історії держави та права.

Методичні рекомендації

В рамках цієї теми слід звернути особливу увагу на визначення предмета навчальної дисципліни «Історія держави та права країн світу» та методів, які використовують при вивченні цього курсу. Робота над цією темою допоможе здобувачам поступово сформувати правову та політичну культуру, навички аналітичного підходу до явищ суспільного і політичного життя в минулому та сучасності.

При дослідженні поставленої проблеми необхідно з'ясувати, які цілі та завдання ставляться перед здобувачами та викладачами курсу. Дуже важливо чітко уявляти зв'язок навчальної дисципліни з багатьма іншими юридичними науками: загальною теорією права та держави, історією політичних та правових вчень, конституційним, кримінальним, цивільним правом тощо. Разом з тим слід звернути увагу на відмінність курсу «Історія держави та права країн світу» від інших правових дисциплін, виділити його особливості.

Мисленню юриста-професіонала повинен бути органічно притаманний історизм, тобто такий підхід, який передбачає врахування минулого, вміння оцінювати факти з позицій цього минулого. Юристам, як правило, доводиться мати справу зі складними фак-

тами дійсності, які до того ж іноді мають суперечливий характер. Для того, щоб розібратися в цих фактах, потрібно усвідомити, як вони виникли, що обумовило їхню появу, які періоди пройшли ці факти в процесі їхнього розвитку та чим ці факти стали тепер.

Не слід також оминати питання історіографії курсу, тобто дуже важливо знати науковий внесок у розвиток вказаної дисципліни попередніх та сучасних науковців. Знайомство з класиками науки історії держави та права на першому занятті, короткий перелік і аналіз їхніх праць допоможе здобувачам засвоїти матеріал на потрібному рівні.

Ключові слова: історія, держава, право, історико-правова наука, історіографія.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

(денна форма навчання — 2 год.,
заочна форма навчання — 2 год.)

Т е м а : Держава і право Давньовавилонського царства

1. Утворення Вавилонії. Державний лад.
2. Загальна характеристика Законів Хаммурапі, їх структура.
3. Правове становище населення за Законами Хаммурапі.
4. Договори купівлі-продажу та позики за Законами Хаммурапі.
5. Злочин та покарання за Законами Хаммурапі. Принцип таліону.
6. Шлюбно-сімейне право за Законами Хаммурапі.

Методичні рекомендації

Під час розгляду запропонованої теми слід звернути увагу на проблему виникнення державності в Давній Месопотамії, зокрема у Давньовавилонському царстві. Важливо згадати з курсу теорії держави та права, що таке держава і право, влада. Не з'ясувавши загальнотеоретичні терміни, здобувач не в змозі добре опанувати матеріал. Можливо, нові юридичні та філософські терміни у тексті є важкими до сприйняття, тому було б доцільно обов'язково звернутися здобувачу до філософсько-юридичних словників.

Особливу увагу треба приділити періоду правління царя Хаммурапі — видатного адміністратора та законодавця, який створив у Вавилонії велику централізовану деспотію. Треба зазначити, що

одним з найголовніших державних його досягнень було створення зводу Законів Хаммурапі — видатної пам'ятки давньосхідного права XVIII ст. до н. е.

В рамках самостійної роботи слід проаналізувати структуру та характерний зміст Законів Хаммурапі, акцентуючи увагу на таких питаннях: правове становище населення; особливості укладання договорів; принцип таліону при визначенні покарань та ін.

Обов'язковим під час підготовки має бути використання хрестоматії з курсу історії держави та права зарубіжних країн, що дасть змогу отримати знання більшої виразності, системності, конкретності.

Ключові слова: авілум, вардум, Вавилонія, лугаль (енсі), мушкенум, ордалій, таліон, Хаммурапі.

ВИДАТНІ РЕФОРМАТОРИ

Хаммурапі — цар Вавилонії в 1792–1750 рр. до н. е. За походженням аморей. Значно розширив (від Перської затоки до Ассирії) успадковані володіння. В 1901 р. на місці давнього міста Сузи (нині Дізфуль в Ірані) знайдено базальтовий стовп із клинописним зводом законів, що носять його ім'я. Хоча мова йде в принципі про викладення звичаєвого права, тобто багатомістових традицій, ця знахідка принесла йому репутацію великого законодавця.

ПАМ'ЯТКИ ПРАВА ВАВИЛОНІЇ

Закони Хаммурапі — кодекс законів давньовавилонського царя Хаммурапі (1792–1750 рр. до н. е.); пам'ятка права. Складається з 282 статей, докладного вступу і висновку, де Хаммурапі постає необмеженим володарем підвладних йому народів, який одержав владу і закони від богів. При створенні збірки в її основу були покладені старе звичаєве право, шумерійські судебники, нове законодавство. Закони недосконалі з точки зору їх повноти і за своєю категоричністю, вони не передбачають різноманітних явищ життя. Тексти складені в основному у казуїстичній формі. Закони не містять загальних принципів, немає системи у викладенні, хоча певна логіка присутня. Закони Хаммурапі на відміну від інших східних кодифікацій не містять релігійного та моралізуючого елементу.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3
(денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава і право Стародавньої Індії

1. Історичні умови виникнення рабовласницької держави та права в Індії.
2. Суспільний лад.
3. Основні джерела для вивчення історії Стародавньої Індії.
 - 3.1. Веди.
 - 3.2. Махабхарата.
 - 3.3. Рамааяна.
4. Державний лад в імперії Маур'їв.
5. Основні риси права Стародавньої Індії.
 - 5.1. Загальна характеристика Законів Ману.
 - 5.2. Регулювання майнових відносин за Законами Ману.
 - 5.3. Регулювання шлюбно-сімейних відносин за Законами Ману.
 - 5.4. Злочин та покарання за Законами Ману.
 - 5.5. Судовий процес за Законами Ману.

Методичні рекомендації

При вивченні цієї теми необхідно уважно розглянути питання розвитку державності у Давній Індії. Потрібно акцентувати увагу на дослідженні державного устрою в царстві Магадха за часів правління імперії Маур'їв. Зокрема довести, які ознаки вказують на те, що в зазначений період адміністрація була організована у вигляді військово-бюрократичної піраміди.

Окремим питанням постає проблема виникнення варно-кастового ладу. В рамках цього доречно проаналізувати правовий статус брахманів, кшатріїв, вайшиїв та шудр.

Щодо оцінки пам'яток права Давньої Індії, то, по-перше, слід визначити їхні джерела. Варто звернути увагу на Веди — пам'ятки давньоіндійської релігійної літератури, написані санскритом в кінці II — першій половині I тис. до н. е. Рекомендується з'ясувати сутність та значення давньоіндійської епічної поеми «Махабхарата», літературно оформленої в X–VIII ст. до н. е., що містить трактати з питань права, моралі та інші. Заслужовує на увагу дослідження давньоіндійського епосу «Рамааяна», що склався між IV ст. до н. е. та II ст. н. е. Слід зазначити, що окремі епізоди цієї легенди протягом багатьох століть були джерелами сюжетів для творів поезії та мистецтв.

Особливе місце відводиться аналізу давньоіндійського збірника настанов — Законів Ману (близько II ст. до н. е. — I ст. н. е.),

який визначав поведінку індійців у приватному та громадському житті відповідно до існуючої у тогочасному суспільстві системи поглядів і релігійних догм брахманізму.

Доречно надати загальну характеристику цих законів, зробити ретельний аналіз питань регулювання майнових, шлюбно-сімейних відносин. Особливу увагу потрібно приділити питанням злочинів та покарань за вказаним документом. В рамках самостійної роботи пропонується використання хрестоматії з курсу історії держави та права зарубіжних країн.

Ключові слова: арії, Артхашастра, брахмани, вайшиї, варни, Веди, кшатрії, Індія, Магадха, Ману, раджа, шудри.

ВИДАТНІ РЕФОРМАТОРИ

Ашока (приблизно 268–232 рр. до н. е.) — 3-й імператор династії Маур'їв. Поширив свою владу майже на всю Індію та частину Афганістану. Прийняв буддизм, зробив його державною релігією. У різних провінціях імперії наказав висікти на скелях та кам'яних колонах по всій Індії свої едикти (накази; є цінним історичним джерелом), так звані «Стовпові едикти» Ашоки. Пом'якшив найбільш жорстокі закони. Після його смерті створена ним імперія розвалилася, проте він вважається одним із найвидатніших ранніх правителів Індії.

ПАМ'ЯТКИ ПРАВА ДАВНЬОЇ ІНДІЇ

Закони Ману — давньоіндійський збірник настанов, який визначав поведінку індійців у приватному та громадському житті відповідно до існуючої у тогочасному суспільстві системи поглядів і релігійних догм брахманізму (II ст. до н. е. — I ст. н. е.). Їх авторство індійська традиція приписує Ману — одному з міфічних прабатьків людини. Збірник написаний давньоіндійською мовою — санскритом. Складається з 12 глав, а кожна глава — із 2650 віршів. Закони Ману були зводом релігійних, етичних і юридичних настанов. Головне у Законах Ману — закріплення існуючого варного (станового) устрою.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4 (денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава і право Давніх Афін

1. Утворення Афінської держави.
 - 1.1. Період військової демократії, реформи Тесея.
 - 1.2. Реформи Солона.

- 1.3. Реформи Клісфена.
- 1.4. Реформи Ефіальта і Перікла.
2. Державний лад Афін у V–IV ст. до н. е.
 - 2.1. Народні збори.
 - 2.2. Рада п'ятисот.
 - 2.3. Геліея.
3. Основні риси афінського права.
 - 3.1. Загальна характеристика Законів Драконта.
 - 3.2. Право власності.
 - 3.3. Зобов'язальне право.
 - 3.4. Сімейне та спадкове право.
 - 3.5. Кримінальне право та судочинство.

Методичні рекомендації

В рамках висвітлення поставленої проблематики варто звернути увагу на особливості виникнення давньогрецьких полісів — античних міст-держав з республіканською формою правління.

Заслужує на аналіз система управління Давніх Афін. Здобувачам необхідно розібратися, чому цей поліс прийнято вважати класичним зразком стародавньої демократії.

У процесі самостійної роботи слід ознайомитися із реформами Тесея, Солона, Клісфена, Ефіальта та Перікла, які являли собою комплекс заходів, спрямованих на зміцнення державності в Давніх Афінах.

Здобувачі мають знати сутність термінів: агора, ареопаг, архонти, базилевс, геліея, еклесія, остракизм, рада 400, рада 500, сисахфія та ін. Доцільним є використання праць Плутарха, Арістотеля та інших давньогрецьких мислителів.

Здобувачі мають виявити особливі риси розвитку права та правосуддя в Давніх Афінах. Обов'язковим під час підготовки до цієї теми повинне бути ознайомлення із текстом Законів Драконта — першою відомою писаною пам'яткою давньогрецького (афінського) права (621 р. до н. е.).

Ключові слова: агора, ареопаг, аристократія, архонт, Афіни, басилевс, геліея, демос, демократія, метеки, остракизм, поліс, спартіати, стратег.

ВИДАТНІ РЕФОРМАТОРИ ДАВНІХ АФІН

Тесей — легендарний афінський цар (приблизно XIII ст. до н. е.). Йому приписують синоїкизм Аттики — об'єднання декількох поселень в єдиний поліс, розподіл громадян на евпатридів (родову знать), геоморів (землеробів-селян) та деміургів (ремісників).

Драконт — афінський архонт. Склав у 621 р. до н. е. звід законів (перша кодифікація афінського права), що відрізнялися крайньою жорстокістю (звідси назва «драконівські закони», «драконівські заходи»).

Солон (приблизно 635–559 рр. до н. е.) в 594 р. до н. е. після обрання його архонтом здійснив реформи, спрямовані на зміцнення державності в Давніх Афінах (скасування боргової кабали). Всі громадяни були розділені на 4 розряди відповідно до майнового цензу. Вищим органом влади стали народні збори. Створив два нових демократичних органа: раду 400 та гелією, зберігши при цьому аристократичну раду — ареопаг та колегію архонтів. Реформи Солона заклали основи афінської демократії.

Клісфен — реформатор-законодавець в Афінах (VI ст. до н. е.), який здійснив комплекс заходів, спрямованих на ліквідацію залишків первіснообщинного ладу в Давніх Афінах протягом 509–507 рр. до н. е. Замість 4 родових філ Аттики було створено 10 територіальних, тим самим було послаблено вплив родової знати. Адміністративною, господарською, культурною та політичною одиницею, в якій проходило все життя громадянина, став територіальний дем. Замінив раду 400 радою 500, запровадив остракізм, створив колегію із 10 стратегів, очолив афінське військо. Реформи Клісфена були спрямовані на формування демократичного правління в афінському полісі.

Ефіальт (середина V ст. до н. е.) — вождь демократичного угруповання, був прихильником подальшої демократизації державного ладу Афін і ліквідації політичного значення ареопагу (аристократичної установи). В 462 р. до н. е. провів реформи в Афінах з метою обмеження політичних і судових функцій ареопагу. Незабаром його було вбито.

Перікл (приблизно 490–429 рр. до н. е.) — афінський стратег (головнокомандувач) в 444–429 рр. до н. е., вождь демократичного угруповання. Законодавчі реформи Перікла (скасування майнового цензу, заміна відкритого голосування таємним голосуванням при наданні посад, введення оплати посадовим особам та ін.) сприяли розквіту афінської демократії. Помер від чуми.

ПАМ'ЯТКИ ПРАВА ДАВНІХ АФІН

Закони Драконта — перша відома писана пам'ятка давньогрецького права (621 р. до н. е.), пов'язується з іменем архонта-фесмофета Драконта. Збереглася лише частина Законів Драконта, здебільшого та, що стосується кримінальних злочинів. Вона була відтворена в афінському написі 409–408 рр. до н. е. Для Законів Драконта, з одного боку, характерна виняткова суворість (навіть дрібна крадіжка каралася смертю). Проте, з іншого боку,

цими ж законами обмежувалося право кровної помсти, заборонявся самосуд, розрізнялося умисне і неумисне вбивство. Норми кримінального законодавства Драконта були пом'якшені реформами Солона в 594 р. до н. е.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5 (денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава і право Спарти

1. Утворення Спартанської держави.
2. Суспільний лад Спарти.
3. Державний лад Спарти.
4. Закони Лікурга.

Методичні рекомендації

Практичне заняття присвячено темі «Держава та право Спарти». Знайомство із темою слід розпочинати з питання про утворення Спартанської держави. Окремими питаннями постають ті, що пов'язані з державним та суспільним ладом Спарти в процесі її становлення та розвитку. Для повного розкриття поставленої проблеми необхідним є дослідження неписаних законів спартанського правителя Лікурга, який жив між IX ст. і першою половиною VII ст. до н. е. Вони дійшли до нас завдяки Плутархові та іншим стародавнім авторам.

Ключові слова: апелла, архагети, геронтократія, герусія, ефори, ілоти, Лікург, періеки, спартіати, Спарта.

ВИДАТНІ РЕФОРМАТОРИ СПАРТИ

Лікург — легендарний спартанський законодавець (IX — перша половина VII ст. до н. е.). Давньогрецькі автори V–IV ст. до н. е. приписують йому створення інститутів суспільного і державного устрою Спарти. Його закони регламентували всі сторони життя і діяльності громадян Спарти.

ПАМ'ЯТКИ ПРАВА СПАРТИ

Закони Лікурга — неписані закони спартанського правителя Лікурга, який жив між IX ст. і першою половиною VII ст. до н. е. Дійшли до нас завдяки Плутархові та іншим давнім авторам. Діяли вони майже п'ять століть. Із 14 царів — від Лікурга до Агі-

да — жоден не зробив у них будь-яких змін. В законах Лікурга відбилася прагнення законодавця забезпечити рівність громадян не лише формальну, а й реальну, навіть у дріб'язкових питаннях повсякденного життя і побуту.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6 (денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Арабський халіфат та мусульманське право

1. Виникнення держави у арабів.
 - 1.1. Об'єднання Аравії.
 - 1.2. Виникнення ісламу.
 - 1.3. Суспільний і державний устрій Арабського халіфату.
2. Мусульманське право (шаріат).
 - 2.1. Особливості становлення і розвитку мусульманського права.
 - 2.2. Джерела мусульманського права.
 - 2.3. Право власності.
 - 2.4. Зобов'язальне право.
 - 2.5. Шлюбно-сімейне і спадкове право.
 - 2.6. Кримінальне право.
 - 2.7. Судочинство.

Методичні рекомендації

Самостійну роботу присвячено дослідженню Арабського халіфату — держави на території Західної і Середньої Азії та Північної Африки, що утворилася внаслідок арабських завоювань VII–IX ст. Під час вивчення запропонованої теми слід звернути увагу на те, що Арабський халіфат поряд із Візантією протягом Середньовіччя був найбільш процвітаючою країною Середземномор'я.

Здобувачі мають знати пояснення терміна «халіфат», що означає мусульманську феодальну державу на чолі з халіфом (араб. халіфа — заступник, намісник), який є водночас духовним і світським її головою.

Засновником Арабського халіфату є пророк Мухаммед (VII ст.) та його наступники, які увійшли в історію під назвою «чотирьох праведних халіфів». Тому цілком логічно у процесі підготовки даної теми сконцентрувати увагу на особистості Мухаммеда, його ролі в становленні світової релігії ісламу. Важливо також проаналізувати реформаторську діяльність Абу Бекра, Омара, Осма-

на та Алі, які були наступниками Мухаммеда та стали першими халіфами Арабського халіфату. Зокрема важливо відзначити, що під час правління халіфа Османа було складено офіційну редакцію Корану — священної книги мусульман. З ім'ям халіфа Омара мусульманська традиція пов'язує введення нової ери літочислення за хіджрою та організацію щорічного паломництва (хадж).

Досліджуючи державний устрій халіфату, слід з'ясувати, яку роль відігравали візир, дівани, еміри та шейхи в управлінні державою. При знайомстві з суспільним ладом важливо знати, наскільки релігія іслам впливала на правове становище населення. Студенти мають знати, зокрема, в чому відмінність правового становища мусульмани від зім'їв в Арабському халіфаті.

Особливу увагу слід приділити дослідженню мусульманського права. Студенти мають знати класифікацію джерел мусульманського права, серед яких першість відводиться Корану. Пропонується дослідити різні галузі мусульманського права: цивільне, кримінальне, шлюбно-сімейне тощо.

Ключові слова: араби, Арабський халіфат, візир, іслам, Коран, Сунна, теократія, халіф, халіфат, шаріат.

ВИДАТНІ РЕФОРМАТОРИ

Мухаммед (приблизно 570–632) — засновник ісламу. За мусульманськими уявленнями, Мухаммед — пророк та посланець Аллаха, через якого було передано людям текст Корану. Став засновником та першим главою теократичної держави Арабського халіфату.

ЧОТИРИ «ПРАВЕДНИХ ХАЛІФИ»

Абу Бекр (572–634) — перший халіф («заступник посланця Аллаха — пророка Мухаммеда») в Арабському халіфаті (632–634). Найближчий сподвижник Мухаммеда, батько його дружини Айші. За часів Абу Бекра склалися основи Арабського халіфату як держави.

Омар I (приблизно 581–644) — другий халіф в Арабському халіфаті (634–644). Один із найближчих сподвижників Мухаммеда, батько його дружини Хафси. Заклав основи державної організації арабів у підкорених землях. Запровадив мусульманське літочислення за хіджрою та щорічне паломництво (хадж).

Осман (?–656) — третій халіф в Арабському халіфаті (644–656). Один зі сподвижників та зять засновника ісламу Мухаммеда. За дорученням Османа було складено офіційну редакцію Корану.

Алі (?–661) — четвертий халіф Арабського халіфату (656–661). Двоюрідний брат та зять Мухаммеда. Заслужив репутацію хороброго воїна та блискучого оратора.

ПАМ'ЯТКИ МУСУЛЬМАНСЬКОГО ПРАВА

Коран — священна книга мусульман, основа релігії ісламу, одне із основоположних джерел (разом з Сунною) мусульманського права. Появу відносять до VII ст. Складається зі 114 сур (глав). Коран є передусім релігійно-філософським і правовим документом. У ньому містяться, зокрема, положення і норми мусульманського права стосовно шлюбно-сімейних взаємин, процедура оформлення майнової спадщини і права власності, злочинів і покарань тощо.

Сунна — за значенням друге після Корану основоположне джерело мусульманського права. Появу відносять до другої половини VII ст. — початку VIII ст. Складається із численних розповідей (хадисів) про судження і вчинки Мухаммеда.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7 (денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава і право франків

1. Утворення Франського королівства.
2. Реформи Карла Мартелла.
3. Варварські правди.
4. Салічна правда.

Методичні рекомендації

Практичне заняття присвячено темі «Держава та право франків». Знайомство із темою слід розпочати із вивчення питання про утворення Франкського королівства. Далі слід ознайомитися із реформами Карла Мартелла. Особливу увагу слід приділити вивченню пам'яток права франків. Здобувачам пропонується проаналізувати варварські правди. Особливу увагу слід приділити Салічній правді.

Ключові слова: варварські правди, Карл Мартелл, Салічна правда, франки, Франкське королівство.

ВИДАТНІ ПРАВИТЕЛІ

Хлодвиг I (466–511) — король франків із династії Меровінгів, правив у 481/482–511 рр. Хлодвиг був одним із видатних політиків та полководців свого часу і, напевно, єдиним великим королем династії Меровінгів.

ПАМ'ЯТКИ ПРАВА ФРАНКІВ

Варварські правди (*Leges barbarorum*) — записи норм звичаєвого права, що діяли у германських племен ранньофеодального періоду під час становлення у них держав, складені в V–IX ст.

Салічна права (*Lex Salica, Pactus legis Salicae*) — збірник записів звичаєвого права германського племені салічних (приморських) франків, одна з найранніших та найобсяжніших варварських правд. На думку переважної кількості дослідників, була складена і записана латинською мовою в останні роки правління франкського короля Хлодвіга, очевидно між 507 і 511 рр.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8 (денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава та право Англії (XVII ст.)

1. Революція XVII ст. у Англії: причини, етапи, особливості. «Петиція про право» 1628 р.
2. Проголошення республіки в Англії.
3. Протекторат Олівера Кромвеля. «Знаряддя управління» 1659 р.
4. Реставрація монархії. Habeas corpus act 1679 р.
5. «Славна революція» 1688–1689 рр. Білль про права 1689 р.

Методичні рекомендації

Практичне заняття присвячено темі «Держава та право Англії (XVII ст.)». Знайомство з цією темою слід розпочати із вивчення питання про революцію XVII ст. в Англії, з'ясувати її причини, етапи та особливості. Важливо дослідити «Петицію про право» 1628 р. Здобувачі мають проаналізувати питання про проголошення республіки в Англії. Особливу увагу слід приділити питанню про протекторат Олівера Кромвеля. Заслуговує на увагу конституційний документ Англії «Знаряддя управління» 1659 р. Далі здобувачам пропонується ознайомитися із питанням про реставрацію монархії. Доцільно проаналізувати конституційний документ Англії Habeas corpus act 1679 р. На практичному занятті також слід ознайомитися із подіями «Славної революції» 1688–1689 рр. та проаналізувати Білль про права 1689 р.

Ключові слова: Англія, білль, монархія, Олівер Кромвель, петиція, протекторат, революція.

ВИДАТНІ ДЕРЖАВНІ ДІЯЧІ В АНГЛІЇ XVII ст.

Олівер Кромвель (1599–1658) — англійський державний діяч, військовик і революціонер. Був британським політиком, солдатом і урядовим чиновником, який перетворив британську адміністрацію з королівства в республіку. Його вважають національним героєм Англії.

ПАМ'ЯТКИ ПРАВА АНГЛІЇ XVII ст.

1. Парламентські акти 1611 р.
2. «Петиція про право» 1628 р.
3. Петиція «Про коріння і гілки» 1640 р.
4. Велика ремонстрація 1641 р.
5. Акт про регулювання діяльності Таємної ради 1641 р.
6. Акт про самозречення 1646 р.
7. Ордонанс 1654 р. про об'єднання Англії і Шотландії в одну державу.
8. Акт 1656 про скасування палати феодалних зборів.
9. Постанова палати громад 1660 про спосіб правління Англійським королівством.
10. Habeas corpus act 1679 р.
11. Білль про права 1689 р.
12. Трирічний акт 1694 р.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9 (денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава та право США (XVIII–XIX ст.)

1. Утворення США. Декларація незалежності США 1776.
2. Статті Конфедерації.
3. Конституція США 1787 р.
4. Білль про права 1789 р.
5. Громадянська війна в США 1861–1865 рр. 13–15 поправки до Конституції США.

Методичні рекомендації

Практичне заняття присвячено темі «Держава та право США (XVIII–XIX ст.)». Знайомство з цією темою слід розпочати з питання про утворення США. Студенти мають проаналізувати важливий документ в історії державотворення США — Декларацію незалежності США 1776. В продовження знайомства з цією те-

мою слід проаналізувати такі пам'ятки американського права, як Статті Конфедерації, Конституція США 1787 р., Білль про права 1789 р. На особливу увагу заслуговує розгляд питання Громадянської війни в США 1861–1865 рр. Здобувачі мають приділити увагу знайомству з 13–15 поправками до Конституції США.

Ключові слова: Америка, США, незалежність, Декларація, Конституція, Білль.

БАТЬКИ-ЗАСНОВНИКИ США

У 1973 р. історик Річард Морріс визначив такі сім фігур в якості ключових батьків-засновників США.

Джон Адамс (1735–1826) — 2-й Президент США. Роки президентства — 1791–1801. Один з творців Декларації незалежності Сполучених Штатів Америки 1776 р.; підписав Паризький мирний договір, що завершив війну за незалежність США. Президентство Адамса характеризується численними політичними інтригами, спричиненими двопартійною системою виборів. Під час його правління погіршилися стосунки з Францією, що призвело до неоголошеної війни між двома державами. За Адамса був зведений Білий дім.

Бенджамін Франклін (1706–1790) був винахідником, письменником, друкарем, дипломатом, вченим, гумористом і державним діячем. У 1733 р. він почав видавати «Альманах Бідного Річарда». Один з творців Декларації незалежності. Франклін був послом США у Франції і допомагав вести переговори про Паризький договір, який закінчив Американську революцію.

Олександр Гамільтон (1755–1804) був помічником (особистим помічником) Джорджа Вашингтона під час Американської революції. Він був делегатом від Нью-Йорка під час Конституційного конвенту в 1787 р. Гамільтон був першим секретарем казначейства при президенті Джорджі Вашингтоні. Він був засновником Федералістичної партії — вважався першою політичною партією. 11 липня 1804 р. він бився на поєдинку з Аароном Берром, який був розлучений через підтримку Гамільтоном Джефферсона на президентських виборах 1800 р. Гамільтон був застрелений Берром і помер наступного дня.

Джон Джей (1745–1829) розробив першу конституцію штату Нью-Йорк і був призначений головним суддею штату в 1777 р. У 1778 р. обраний Президентом Континентального конгресу. Джей відіграв важливу роль у створенні Верховного суду як аргументованої та почесної установи. Пізніше він пішов зі служби у Верховному суді і був обраний (навіть не балотуючись) губернатором Нью-Йорка в 1795 р., де він виявився популярним і продуктивним губернатором.

Томас Джефферсон (1743–1826) — 3-й Президент США. Роки президентства — 1801–1809. Основний автор Декларації незалежності. Підтримував демократизацію влади, провів скорочення чисельності війська, заснував Військову академію у Вест-Пойнті. За правління Джефферсона Сполучені Штати придбали Луїзіану, був зменшений обсяг работоргівлі.

Джеймс Медісон (1751–1836) — 4-й Президент США. Роки президентства — 1809–1817. Один із ключових авторів Конституції. За Медісона остаточно розпалася Федералістська партія.

Джордж Вашингтон (1732–1799) — 1-й Президент США. Роки президентства — 1789–1797. Головнокомандувач Континентальної армії, один з ключових Батьків-засновників держави. Очолював Філадельфійський конвент 1787 р., на якому була прийнята Конституція США. Через два роки обраний президентом, перебував на цьому посту два терміни. Здебільшого саме Вашингтон заклав основні підвалини інституту президентства.

ПАМ'ЯТКИ ПРАВА США

Декларація незалежності США (1776 р.) — документ, яким було проголошено незалежність США. 4 липня 1776 р. Другий Континентальний конгрес одногосно ухвалив Декларацію незалежності, яка оголосила про відокремлення північноамериканських колоній від Великобританії.

Статті Конфедерації (Articles of Confederation and Perpetual Union) — перший конституційний документ США. Статті Конфедерації були прийняті на Другому континентальному конгресі 15 листопада 1777 р. і ратифіковані всіма 13 штатами (останнім це зробив Меріленд 1 березня 1781 р.).

Конституція США 1787 р. — одна з найстаріших чинних писаних конституцій світу. Вона була розроблена та прийнята Конституційним конвентом у Філадельфії в травні–вересні 1787 р.

Біль про права 1789 р. (англ. Bill of Rights) — неофіційна назва перших десяти поправок до Конституції США, які закріплюють основні права і свободи громадян. Поправки були запропоновані Джеймсом Медісоном 25 вересня 1789 р. на засіданні Конгресу США першого скликання і набули чинності 15 грудня 1791 р.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10 (денна форма навчання — 2 год.)

Тема: **Держава та право Франції (XVIII–XIX ст.)**

1. Велика Французька революція: причини, особливості, суть.
2. Декларація прав людини і громадянина 1789 р.
3. Конституція Франції 1791 р.
4. Кодекс Наполеона 1804 р.

Методичні рекомендації

Практичне заняття присвячено темі «Держава та право Франції (XVIII–XIX ст.)». Знайомство із темою слід розпочати з вивчення питання про Велику Французьку революцію, її причини, особливості та суть. Здобувачам пропонується проаналізувати Декларацію прав людини і громадянина 1789 р. На увагу заслуговує знайомство із Конституцією Франції 1791 р. Здобувачі мають ознайомитися із Кодексом Наполеона 1804 р.

Ключові слова: Велика Французька революція, декларація, кодекс, конституція, Наполеон, права людини і громадянина, Франція, цивільний.

ВИДАТНІ ДІЯЧІ

Максиміліан Робесп'єр (1758–1794) — великий діяч Великої Французької революції, що встав на чолі республіки в 1793–1794 рр.

Наполеон I Бонапарт (1769–1821) — імператор французів в 1804–1815 рр., великий полководець і державний діяч, який заклав основи сучасної французької держави.

ПАМ'ЯТКИ ПРАВА ФРАНЦІЇ

Декларація прав людини і громадянина 1789 р. — документ, прийнятий Національними установчими зборами Франції, покликаний ліквідувати становий устрій країни і стати основою її першої конституції. Природними правами вільної від народження людини оголошувалися право на свободу особистості, слова, переконань і опір гнобленню.

Конституція Франції 1791 р. — перша в історії Франції конституція, яка за своєю структурою, юридичною технікою та логікою викладання матеріалу належить до кращих зразків правових документів тодішньої Європи.

Кодекс Наполеона 1804 р. — кодекс цивільного права у Франції, який став фундаментом романської цивільно-правової традиції.

ції. Попри численні зміни політичного устрою більшість статей цього Цивільного кодексу жодного разу не переглядалися, а він сам лише доповнювався й діє до сьогодні у Франції.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 11 (денна форма навчання — 2 год.)

Тема: Держава та право Німеччини (XIX–XX ст.)

1. Утворення Германської імперії. Роль Отто фон Бісмарка в створенні Германської імперії.
2. Конституція Німеччини 1871 р.
3. Германське цивільне уложення 1896 р.
4. Веймарська республіка (1919–1933).
5. Конституція Веймарської республіки 1919 р.

Методичні рекомендації

Практичне заняття присвячено темі «Держава та право Німеччини (XIX–XX ст.)». Знайомство із темою слід розпочати із розгляду питання про утворення Германської імперії. Важливо приділити увагу такій історичній постаті, як Отто фон Бісмарк, розкрити його роль у створенні Германської імперії. Здобувачам пропонується ознайомитися із Конституцією Німеччини 1871 р. Потребує вивчення Германське цивільне уложення 1896 р. Здобувачам також пропонується ознайомитися із Веймарською республікою. На увагу заслуговує Конституція Веймарської республіки 1919 р.

Ключові слова: Веймарська республіка, конституція, Німеччина, Германська імперія, Отто фон Бісмарк, уложення.

ВИДАТНІ ПРАВИТЕЛІ

Отто фон Бісмарк (1815–1898) — німецький державний і політичний діяч. Прем'єр-міністр Пруссії (1862–1890), бундесканцлер Північнонімецького союзу (1867–1871), перший рейхсканцлер Німецької імперії (1871–1890).

Фрідріх Еберт (1871–1925) — німецький соціал-демократ, один з провідних діячів Соціал-демократичної партії Німеччини, лідер її правого крила. Перший рейхсканцлер Німеччини після Листопадової революції 1918 р., перший президент Німеччини, а також перший в історії Німеччини демократично обраний керівник держави.

ПАМ'ЯТКИ ПРАВА НІМЕЧЧИНИ

Веймарська Конституція 1919 р. — 1 серпня 1919 р. президент Німеччини Фрідріх Еберт підписав нову конституцію країни, що стало початком нового етапу існування німецької держави.

Конституція Німеччини 1871 р. (Імперська конституція Бісмарка) — конституція Германської імперії, що діяла з 1871 по 1919 р. Конституцією проголошено Германську імперію, яка була вічним союзом 25 держав: чотирьох королівств, шести великих герцогств, п'яти герцогств, семи князівств і трьох вільних міст. Жодна з окремих держав, які утворили імперію, не могла відокремитися від Союзу або бути виключеною із нього.

Германське цивільне уложення 1896 р. (нім. Bürgerliches Gesetzbuch, BGB) — найбільший закон Німеччини, який регулює цивільні правовідносини. Розроблено і прийнято в кайзерівську епоху, наприкінці «юридичного століття», діє зі змінами та доповненнями аж до теперішнього часу.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Методичні рекомендації

Самостійна робота здобувачів посідає важливе місце у процесі вивчення матеріалу за дисципліною «Історія держави та права країн світу».

Самостійна підготовка здобувача до заліку передбачає таку роботу:

по-перше, потрібно прочитати конспект відповідної лекції і матеріал підручника за даною темою;

по-друге, згідно з тематичним планом, передбаченим у методичних рекомендаціях, варто розпочинати вивчення законодавчого матеріалу та вказаної літератури. Рекомендується мати спеціальний зошит для самостійної роботи. Можна обмежитися короткими помітками, що стосуються поставлених в завданні питань. Іноді корисно скомпонувати рекомендовані статті або параграфи джерела і навіть конспективно сформулювати важливі поняття.

У процесі самостійної підготовки до заліку здобувачам доводиться аналізувати нормативні акти, вивчати різні джерела, робити власні висновки та узагальнення.

Таким чином, до самостійної роботи здобувачів із вивчення дисципліни «Історія держави та права країн світу» протягом семестру включаються: обов'язкове знайомство з рекомендованою науковою літературою відповідно до зазначених у програмі тем; внесення до конспекту розгорнутого плану відповіді на поставлені питання до кожного практичного заняття, згідно з програмою курсу; обов'язкове конспектування матеріалів до тем, винесених на самостійний розгляд студентів, згідно з тематичним планом дисципліни, ознайомлення з відповідними матеріалами із вивчення історії держави та права країн світу, консультації з лектором протягом семестру; пошукова робота з Інтернет-ресурсами; підготовка до складання заліку.

До теми 1
ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КРАЇН СВІТУ»

Тестові завдання

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відповіді
1	Історію держави і права країн світу можна також назвати:	А) історія держави та права зарубіжних країн; Б) всесвітня історія; В) політична історія	
2	«Батьком» історії вважають:	А) Аристотеля; Б) Плутарха; В) Геродота	
3	Історія держави і права країн світу — це:	А) обов'язкова фундаментальна історико-правова дисципліна; Б) вибіркова юридична дисципліна; В) напрям у політичній історії	
4	Як самостійна галузь наукового знання історія держави і права зарубіжних країн бере свій початок:	А) з кінця XVIII ст.; Б) з кінця XIX ст.; В) з кінця XX ст.	
5	Історія держави і права країн світу тісно пов'язана:	А) з історією держави і права України; Б) з економічною теорією; В) з психологією	
6	Історична школа права як особливий напрям у правовій думці виникла:	А) в Німеччині; Б) в Іспанії; В) в США	
7	Історія держави і права країн світу застосовує антропологічний метод, який:	А) дозволяє показати зв'язок державно-правових явищ із суспільною ситуацією в цілому, соціальний фон розвитку держави і права, і водночас — соціальну результативність норм права та діяльності державних органів; Б) досліджує людину в історії, її думки, світогляд, цінності, у нашому випадку — ставлення до права та держави, поняття справедливості, свободи, прав тощо; В) полягає в аналізі правових конструкцій, їх розвитку, появи, зміні, розвитку, трансформації	

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
8	Системно-структурний (системний) метод в історії держави і права країн світу:	А) дозволяє показати зв'язок державно-правових явищ із суспільною ситуацією в цілому, соціальний фон розвитку держави і права, і водночас — соціальну результативність норм права та діяльності державних органів; Б) полягає в аналізі правових конструкцій, їх розвитку, появі, зміні, трансформації; В) дозволяє розглядати державу і право в їх історичному розвитку як складні взаємопов'язані системи, котрі перебудовуються, взаємодіють, мають внутрішню структуру, складаються із підсистем і окремих елементів	
9	Який із названих об'єктів не відносять до джерел історії держави і права країн світу:	А) збірники законів; Б) пам'ятки мистецтва; В) історико-філософські твори про устрій держави	
10	Визначте, які із названих фактів і явищ не відносять до змісту історії держави і права країн світу:	А) структура органів влади; Б) джерела права; В) розвиток культури	

До теми 2
ДЕРЖАВА І ПРАВО ДАВНЬОВАВИЛОНСЬКОГО ЦАРСТВА

Тестові завдання

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
1	Стародавня назва Вавилону (Бабілі) означає:	А) врата неба; Б) врата бога; В) врата сонця	
2	Вавилонія за формою правління була:	А) аристократичною республікою; Б) демократичною республікою; В) монархією	
3	Закони Хаммурапі було складено:	А) у XVIII ст. до н. е.; Б) у VIII ст. до н. е.; В) у VIII ст. н. е.	

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
4	Закони Хаммурапі складаються:	A) із 82 статей; B) із 282 статей; B) із 1282 статей	
5	Закони Хаммурапі знаходилися у Вавилонії:	A) у столиці; B) у столиці та в усіх великих містах; B) у столиці, у всіх містах та селах	
6	Закони Хаммурапі написані:	A) санскритською мовою; B) аккадською мовою; B) латинською мовою	
7	За Законами Хаммурапі смертю карали за скоєння:	A) 13 злочинів; B) 30 злочинів; B) 300 злочинів	
8	Принцип таліону за Законами Хаммурапі розглядався як:	A) моральна санкція; B) кримінально-правова санкція; B) релігійна санкція	
9	За Законами Хаммурапі принцип таліону застосовувався:	A) лише у разі навмисного злочину; B) лише у разі необережного злочину; B) у разі як навмисного, так і ненавмисного злочину	
10	Умовою виникнення шлюбу за Законами Хаммурапі є:	A) шлюбний договір; B) фактичне співжиття; B) викрадення нареченої	

До теми 3 ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОЇ ІНДІЇ

Тестові завдання

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
1	Стародавня Індія за формою правління була:	A) демократичною республікою; B) аристократичною республікою; B) монархією	
2	У Стародавній Індії до варни брахманів входили:	A) жрецькі роди; B) військова знать; B) селяни і ремісники	
3	У Стародавній Індії до варни кшатрїїв входили:	A) жрецькі роди; B) військова знать; B) селяни і ремісники	

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
4	У Стародавній Індії непривільєваними варна-ми були:	А) брахмани і кшатрії; Б) кшатрії і вайшії; В) вайшії і шудри	
5	У Стародавній Індії Веди — це:	А) закони про державний устрій; Б) кодекс сімейного права; В) священні книги	
6	Імперія Маур'їв досягла найвищого розквіту:	А) в III ст. до н. е.; Б) в IV ст. до н. е.; В) в V ст. до н. е.	
7	У Стародавній Індії законодавство розробляли;	А) брахмани; Б) кшатрії; В) шудри	
8	Закони Ману складені у вигляді:	А) віршів; Б) юридичного тексту; В) поеми	
9	Закони Ману тісно пов'язані:	А) з літературою та психологією; Б) з етикою та філософією; В) з релігією та мораллю	
10	За Законами Ману передбачено:	А) 6 засобів укладення шлюбу; Б) 8 засобів укладення шлюбу; В) 10 засобів укладення шлюбу	

До теми 4 ДЕРЖАВА І ПРАВО ДАВНІХ АФІН

Тестові завдання

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
1	Стародавні Афіни за формою правління були:	А) аристократична республіка; Б) демократична республіка; В) абсолютна монархія	
2	Реформами Тесея запроваджено:	А) синоїкизм; Б) сисахфію; В) гелією	
3	Тимократична реформа Солона також має назву:	А) цензова; Б) фінансова; В) земельна	

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
4	Остракізм було запроваджено реформами;	A) Солона; B) Клісфена; B) Ефіальта і Перікла	
5	В Афінах вперше було запроваджено оплату посадовим особам з державної казни відповідно до реформ:	A) Клісфена; B) Ефіальта; B) Перікла	
6	До народних зборів у Давніх Афінах не допускали:	A) зевгітів та фетів; B) жінок та метеків; B) пентакосіомедимнів та вершників	
7	Дата прийняття Законів Драконта:	A) 621 р. до н. е.; B) 521 р. до н. е.; B) 421 р. до н. е.	
8	Ареопаг — це назва:	A) ради старійшин у Афінах; B) народних зборів у Спарті; B) вождя в Індії	
9	Остракізм передбачав собою голосування шляхом:	A) підняття руки; B) жеребкування; B) вигуку	
10	В Афінах справи про розбій та крадіжку розглядалися:	A) судом ефетів; B) колегією одинадцяти; B) колегією сорока	

До теми 5 ДЕРЖАВА І ПРАВО СПАРТИ

Тестові завдання

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
1	Спарта за формою правління була:	A) аристократичною республікою; B) демократичною республікою; B) абсолютною монархією	
2	На чолі Спарті стояли:	A) один базилевс; B) два архагети; B) колегія із 9 архонтів	
3	До складу Герусії входили:	A) 9 геронтів; B) 28 геронтів; B) 40 геронтів	

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
4	Герусія складалася:	А) із спартіатів; Б) із переків; В) із ілотів	
5	Члени Герусії обиралися терміном:	А) на 1 рік; Б) на 5 років; В) довічно	
6	Для того, щоб стати членом Герусії, необхідно було досягти віку:	А) 18 років; Б) 30 років; В) 60 років	
7	У народних зборах Спарти брали участь:	А) спартіати; Б) спартіати і періеки; В) ілоти	
8	Законодавчі настанови Лікурга були:	А) викладені у ретрах, які не були записаними; Б) вибиті на базальтовому стовпі; В) записані у вигляді XII таблиць	
9	Віковий ценз для участі у народних зборах Спарти становив:	А) від 18 років; Б) від 30 років; В) від 60 років	
10	У спартіатів головний обов'язок був:	А) військовий; Б) сільськогосподарський; В) торгівельний	

До теми 6 АРАБСЬКИЙ ХАЛІФАТ ТА МУСУЛЬМАНСЬКЕ ПРАВО

Тестові завдання

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
1	В якому столітті було утворено Арабський халіфат?	А) VI ст.; Б) VII ст.; В) VIII ст.; Г) IX ст.	
2	Як називається священна книга мусульман?	А) Фірмани; Б) Коран; В) Іджма; Г) Кияс	

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
3	В перекладі на українську мову слово «Коран» означає:	А) молитва; Б) одкровення від бога; В) покірність; Г) читання	
4	Іслам дозволяє водночас мусульманину мати не більше:	А) однієї дружини; Б) двох дружин; В) трьох дружин; Г) чотирьох дружин	
5	В ісламі святим заповітом називається:	А) Коран; Б) Сунна; В) Іджма; Г) Кияс	
6	В ісламі узгоджена думка авторитетних богословів і правознавців має назву:	А) Коран; Б) Сунна; В) Іджма; Г) Кияс	
7	В Ісламі судження за аналогією має назву:	А) Коран; Б) Сунна; В) Іджма; Г) Кияс	
8	До «невірних» в ісламі відносилися:	А) зиммії; Б) шіїти; В) сунніти; Г) масхаби	
9	В Арабському халіфаті інша назва немусульман:	А) зиммії; Б) сунніти; В) шіїти; Г) масхаби	
10	В Арабському халіфаті іудеїв, християн та послідовників Зороастра називали:	А) зимміями; Б) шіїтами; В) суннітами; Г) масхабами	

До теми 7
ДЕРЖАВА ТА ПРАВО ФРАНКІВ

Тестові завдання

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
1	В якій феодальній країні було прийнято Салічну правду?	А) Арабський халіфат; Б) Франкське королівство; В) Англія	
2	Епоха «ледачих королів» у Франкській державі припадає на середину:	А) V ст.; Б) VI ст.; В) VII ст.	
3	Інша назва салічних франків:	А) Степові франки; Б) Гірські франки; В) Приморські франки	
4	Династія Каролінгів у Франкській державі бере свій початок із правління короля:	А) Карла Лисого; Б) Карломана; В) Карла Мартелла	
5	Титул римського імператора було присвоєно Карлу Великому:	А) в VI ст.; Б) в VII ст.; В) в VIII ст.	
6	Варварські правди — ранньофеодальні збірники правових звичаїв, судєбники:	А) сербів; Б) норманів; В) германців	
7	Процес створення Франкської держави прискорили:	А) завойовницькі війни; Б) династичні шлюби; В) мирна політика правителів	
8	За формою правління держава франків була:	А) ранньофеодальною монархією; Б) ранньофеодальною республікою; В) буржуазною монархією	
9	У Франкській державі перше королівське розпорядження (капітулярій) було написане за часів правління:	А) Хлодвіга; Б) Хільдеріка; В) Карла Мартелла	
10	Держава франків пройшла у своєму розвитку два основних періода:	А) з кінця IV ст. до V ст. і з VI ст. до серед. VII ст.; Б) з кінця V ст. до VI ст. і з VII ст. до серед. VIII ст.; В) з кінця V ст. до VII ст. і з VIII ст. до серед. IX ст.	

До теми 8
ДЕРЖАВА ТА ПРАВО Англії
(XVII ст.)

Тестові завдання

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
1	«Петиція про право» була прийнята:	A) 1628; B) 1649; B) 1701	
2	«Петиція про коріння і гілки» була прийнята:	A) 1628; B) 1640; B) 1649	
3	Інша назва Трирічного акту 1641 р.:	A) Петиція про право; B) Велика ремонстрація; B) Акт про запобігання незручностей, які викликані тривалими проміжками між скликаннями парламентів	
4	Велика ремонстрація була прийнята:	A) 1641; B) 1649; B) 1689	
5	Акт про скасування королівського звання було прийнято:	A) 1641; B) 1649; B) 1701	
6	Акт про скасування палати лордів було прийнято:	A) 1641; B) 1649; B) 1701	
7	Акт про оголошення Англії республікою було прийнято:	A) 1641; B) 1649; B) 1701	
8	Habeas corpus act було прийнято:	A) 1649; B) 1679; B) 1701	
9	Реставрація Стюартів відбулася:	A) 1660; B) 1670; B) 1680	
10	«Славетна революція» відбулася:	A) 1688—1689; B) 1699—1701; B) 1701—1705	

До теми 9
ДЕРЖАВА ТА ПРАВО США
(XVIII–XIX ст.)

Тестові завдання

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
1	США було утворено:	A) 1665; Б) 1776; B) 1804	
2	Декларацію незалежності США було прийнято:	A) 1-м Континентальним конгресом; Б) 2-м Континентальним конгресом; B) Конституційним конвентом	
3	Конституційний конвент у Філадельфії було скликано:	A) 1776 р.; Б) 1787 р.; B) 1804 р.	
4	Першим президентом США став:	A) Т. Джефферсон; Б) Георг III; B) Дж. Вашингтон	
5	Конституцію США було прийнято:	A) 1776 р.; Б) 1781 р.; B) 1787 р.	
6	Більш про права (1791) — це:	A) перші 10 поправок до Конституції США; Б) 27 поправок до Конституції США; B) інша назва Статей Конфедерації	
7	Дж. Вашингтон за професією був:	A) юрист; Б) землемір; B) медик	
8	Війна за незалежність в США:	A) 1775—1783; Б) 1781—1787; B) 1771—1787	
9	Скільки колоній об'єдналися і проголосили свою незалежність від Британії:	A) 13; Б) 18; B) 25	
10	Громадянська війна у США:	A) 1775—1883; Б) 1861—1865; B) 1888—1889	

До теми 10
ДЕРЖАВА ТА ПРАВО ФРАНЦІЇ
(XVIII—XIX ст.)

Тестові завдання

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
1	Кодекс Наполеона було прийнято:	A) 1704 р.; Б) 1804 р.; B) 1904 р.	
2	Наполеон I Бонапарт за освітою був:	A) юрист; Б) артилерист; B) архітектор	
3	Декларацію прав людини і громадянина було прийнято:	A) 1787 р.; Б) 1789 р.; B) 1804 р.	
4	Наполеон I Бонапарт — імператор французів:	A) 1804—1815; Б) 1804—1809; B) 1805—1810	
5	Велика Французька революція відбулася:	A) у XVIII ст.; Б) у XIX ст.; B) у XX ст.	
6	Максиміліан Робесп'єр встав на чолі Французької республіки:	A) у 1793—1794; Б) у 1795—1796; B) у 1797—1798	
7	Інша назва Кодексу Наполеона 1804 р.:	A) Цивільний кодекс; Б) Кримінальний кодекс; B) Митний кодекс	
8	Перша конституція Франції була прийнята:	A) 1781; Б) 1791; B) 1801	
9	Основи сучасної французької держави було закладено:	A) Максиміліаном Робесп'єром; Б) Наполеоном I Бонапартом; B) Людовиком XVIII	
10	Максиміліан Робесп'єр за професією був:	A) адвокат; Б) медик; B) хімік	

До теми 11
ДЕРЖАВА ТА ПРАВО НІМЕЧЧИНИ
(XIX–XX ст.)

Тестові завдання

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Шифр відпо-віді
1	Франкфуртська Конституція була прийнята:	А) 1849; Б) 1852; В) 1863	
2	Договір про Германський союз було укладено:	А) 1804; Б) 1815; В) 1828	
3	Конституція Германської імперії була прийнята:	А) 1851; Б) 1861; В) 1871	
4	Франкфуртська конституція не була проведена у життя через протидію:	А) Австрії та Франції; Б) Австрії та Пруссії; В) Пруссії та Англії	
5	За Конституцією Германської імперії 1871 р. за формою правління Німеччина була:	А) конституційна монархія; Б) абсолютна монархія; В) парламентська республіка	
6	Установа, яка ухвалила Конституцію Германської імперії 1871 р.:	А) рейхстаг; Б) Генеральні штати; В) кортеси	
7	Франкфуртська конституція 1849 р. має також назву:	А) Конституція Паульскірхе; Б) Конституція Фрідріхскірхе; В) Конституція Оттокірхе	
8	Отто фон Бісмарка називали:	А) «залізним канцлером»; Б) «золотом канцлером»; В) «бронзовим канцлером»	
9	Германське цивільне уложення було прийнято:	А) 1896 р.; Б) 1907 р.; В) 1914 р.	
10	Германське цивільне уложення 1896 р.:	А) діє в ФРН з окремими виправленнями та доповненнями до теперішнього часу; Б) у ФРН не набуло чинності; В) у ФРН було скасовано у 1985 р.	

7

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Методичні рекомендації

Індивідуальні завдання передбачають підготовку презентації, насамперед комп'ютерної презентації до запланованих тем на практичному занятті.

Презентація (англ. presentation — представлення) — це набір кольорових карток-слайдів спеціального формату до певної теми. На кожному слайді можна розмістити довільну текстову і графічну інформацію. Термін «презентація» (або «слайд-фільм») пов'язаний перш за все з інформаційними та рекламними функціями карток-слайдів, які розраховані на певну категорію глядачів: покупців, замовників, акціонерів, журналістів, читачів тощо. У школах та вищих навчальних закладах за допомогою презентацій можна створювати і демонструвати навчальні і довідкові слайд-фільми, розповідати про роботу гуртків, клубів, наукових товариств, висловити свою думку щодо вивченої теми.

Створені презентації можуть містити текст, фотознімки, діаграми, малюнки, комп'ютерну анімацію процесів та явищ, звуковий супровід, автофігури, діаграми тощо. У процесі створення презентації потрібно проявити себе як сценарист, режисер, художник і вимогливий глядач.

До теми 1

**ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КРАЇН СВІТУ»**

Підготовка презентації на питання «Періодизація історії держави та права країн світу».

До теми 2

ДЕРЖАВА І ПРАВО ДАВНЬОВАВИЛОНСЬКОГО ЦАРСТВА.

Підготовка презентації на питання «Закони царя Хаммурапі».

До теми 3
ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОЇ ІНДІЇ

Підготовка презентації на питання «Закони Ману».

До теми 4
ДЕРЖАВА І ПРАВО ДАВНІХ АФІН

Підготовка презентації на питання «Видатні реформатори Давньої Греції».

До теми 5
ДЕРЖАВА ТА ПРАВО СПАРТИ

Підготовка презентації на питання «Закони Лікурга».

До теми 6
АРАБСЬКИЙ ХАЛІФАТ ТА МУСУЛЬМАНСЬКЕ ПРАВО

Підготовка презентації на питання «Джерела мусульманського права».

До теми 7
ДЕРЖАВА ТА ПРАВО ФРАНКІВ

Підготовка презентації на питання «Салічна правда».

До теми 8
ДЕРЖАВА ТА ПРАВО АНГЛІЇ (XVII ст.)

Підготовка презентації на питання «Англійська буржуазна революція».

До теми 9
ДЕРЖАВА ТА ПРАВО США (XVIII–XIX ст.)

Підготовка презентації на питання «Конституція США 1787 р.».

До теми 10
ДЕРЖАВА ТА ПРАВО ФРАНЦІЇ (XVIII–XIX ст.)

Підготовка презентації на питання «Конституція Франції 1791 р.».

До теми 11
ДЕРЖАВА ТА ПРАВО НІМЕЧЧИНИ (XIX–XX ст.)

Підготовка презентації на питання «Німецьке цивільне уложення 1896 р.».

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Предмет, завдання та методологія курсу «Історія держави та права країн світу».
2. Основні напрямки розвитку історико-правової науки.
3. Періодизація «Історії держави та права країн світу».
4. Утворення Вавилонії. Державний лад.
5. Загальна характеристика Законів Хаммурапі, їх структура.
6. Правове становище населення за Законами Хаммурапі.
7. Злочин та покарання за Законами Хаммурапі. Принцип таліону.
8. Шлюбно-сімейне право за Законами Хаммурапі.
9. Історичні умови виникнення рабовласницької держави та права в Індії.
10. Суспільний лад Давньої Індії. Варни.
11. Основні джерела для вивчення історії Стародавньої Індії (Веди, Махабхарата, Рамаєна).
12. Державний лад в імперії Маур'їв.
13. Закони Ману: загальна характеристика.
14. Регулювання шлюбно-сімейних відносин за Законами Ману.
15. Злочин, покарання та судовий процес за Законами Ману.
16. Утворення Афіїнської держави.
17. Період військової демократії в Давніх Афінах, реформи Теєса.
18. Реформи Солона.
19. Реформи Клісфена.
20. Реформи Ефіальта і Перікла.
21. Державний лад Афінів у V—IV ст. до н. е.: народні збори, рада п'ятисот та гелієв.
22. Загальна характеристика Законів Драконта.
23. Утворення Спартанської держави. Державний лад Спарти.
24. Суспільний лад Спарти.

25. Закони Лікурга.
26. Утворення Франкського королівства. Державний лад.
27. Реформи Карла Мартелла.
28. Варварські правди.
29. Салічна правда як пам'ятка права франків.
30. Виникнення держави в арабів. Державний устрій Арабського халіфату.
31. Коран і Сунна як основоположні джерела мусульманського права.
32. Шлюбно-сімейне і спадкове право в Арабському халіфаті.
33. Кримінальне право та судочинство Арабського халіфату.
34. Революція XVII ст. в Англії: причини, етапи, особливості. «Петиція про право» 1628 р.
35. Проголошення республіки в Англії.
36. Протекторат Олівера Кромвеля. «Знаряддя управління» 1659 р.
37. Реставрація монархії. Habeas corpus act 1679 р.
38. «Славна революція» 1688–1689 рр. Білль про права 1689 р.
39. Утворення США. Декларація незалежності США 1776.
40. Статті Конфедерації.
41. Конституція США 1787 р.
42. Білль про права 1789 р.
43. Громадянська війна в США 1861–1865 рр. 13–15 поправки до Конституції США.
44. Велика Французька революція: причини, особливості, суть.
45. Декларація прав людини і громадянина 1789 р.
46. Конституція Франції 1791 р.
47. Кодекс Наполеона 1804 р.
48. Утворення Германської імперії. Роль Отто фон Бісмарка в створенні Германської імперії.
49. Конституція Німеччини 1871 р.
50. Германське цивільне уложення 1896 р.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Список основних джерел

1. Бостан Л. Історія держави і права зарубіжних країн / Л. Бостан, С. Бостан. — 2-ге вид., переробл. та допов. — Харків, 2019. — 730 с.
2. Олійник В. С. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. / В. С. Олійник, В. М. Пекарчук, С. В. Царюк. — Чернігів : Академія ДПтС, 2018. — 452 с.
3. Тетарчук І. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. для підготовки до іспитів / І. Тетарчук, Т. Дяків. — Київ : Центр навч. літ., 2020. — 172 с.
4. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн : відповіді на екзаменаційні питання / Д. А. Тихоненков. — Київ, 2020. — 248 с.
5. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII—1918) : навч. посіб. / Б. Й. Тищик. — Львів : Світ, 2013. — 752 с.
6. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (1918 р. — початок ХХІ ст.) : навч. посіб. / Б. Й. Тищик. — Львів : Світ, 2016. — 720 с.
7. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн / Г. І. Трофанчук. — Київ : Юрінком Інтер, 2020. — 448 с.
8. Хома Н. М. Історія держави та права зарубіжних країн / Н. М. Хома. — Київ : Новий світ, 2018. — 300 с.
9. Щербатюк В. М. Історія держави та права зарубіжних країн : курс лекцій / В. М. Щербатюк. — Київ : Фенікс, 2021. — 536 с.

Список допоміжних джерел

1. Аніщук Н. В. Взаємодія гендерної історії з історією держави і права / Н. В. Аніщук, О. В. Горяга // Юридичний науковий електронний журнал. — 2023. — № 6. — С. 748–750. — URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/178.pdf

2. Анішук Н. В. Впровадження гендерного підходу в історії держави і права / Н. В. Анішук, О. В. Горяга // *Право та державне управління*. — 2023. — № 2. — С. 424–428. — URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2023/61.pdf
3. Блек Дж. Історія світу від найдавніших часів до сьогодення / Джереми Блек. — Київ : Vivat, 2021. — 256 с.
4. Брати Капранови. Історія Європи. Український погляд / Капранови. — Київ, 2023. — 104 с.
5. Герст Д. Найкоротша історія Європи / Джон Герст. — Київ : Наш формат, 2021. — 232 с.
6. Джадт Т. Після війни. Історія Європи від 1945 р. / Тоні Джадт. — Київ : Наш Формат, 2020. — 928 с.
7. Дженкінс С. Стисла історія Англії / Саймон Дженкінс. — Київ : КМ Букс, 2023. — 336 с.
8. Джонсон Б. Омріяний Рим / Боріс Джонсон. — Київ : Віват, 2020. — 256 с.
9. Еко У. Історія європейської цивілізації. Греція / Умберто Еко. — Київ : Фоліо, 2020. — 1168 с.
10. Еко У. Історія європейської цивілізації. Близький Схід / Умберто Еко. — Київ : Фоліо, 2020. — 1310 с.
11. Єфремова Н. В. Сучасні підходи до візуалізації навчальних матеріалів при вивченні історико-правових дисциплін у практиці Національного університету «Одеська юридична академія» / Н. В. Єфремова, І. В. Корнієнко, О. Горяга та ін. // Scientific Collection «InterConf»: with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Science in the Environment of Rapid Changes» (February 6–8, 2023; Brussels, Belgium) by the SPC «Inter Conf». — De Boeck, 2023. — P. 123–131. — URL: <https://archive.interconf.center/index.php/2709-4685/issue/archive>; <https://www.interconf.top/archive.html>
12. Єфремова Н. В. Особливості формування ідеї захисту прав людини у містах-державах Шумеру // *Юридичний вісник*. — 2022. — № 5. — С. 9–18. — URL: <http://yurvisnyk.in.ua/index.php/yuridichnij-vi-snik-5-2022.html>
13. Кривошея І. Історія Великої Британії / І. Кривошея, О. Барвінок. — Київ : Видавництво КНТ, 2019. — 208 с.
14. Ріміні Р. Коротка історія США / Роберт Ріміні. — Київ : Vivat, 2022. — 496 с.
15. Стюарт Д. О. Джордж Вашингтон: політичне піднесення батька-засновника США / Девід О. Стюарт. — Київ : Фоліо, 2023. — 608 с.
16. Тведт Т. Історія світу. Минуле як дзеркало сьогодення / Т. Тведт. — Київ : Кн. клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2023. — 368 с.

Список рекомендованих інтернет-ресурсів

1. Бібліотека Верховної Ради України (Національна парламентська бібліотека України ім. Ярослава Мудрого, Київ). — URL: <http://www.rada.kiev.ua/LIBRARY/>
2. Бібліотека Сумського державного університету. — URL: <http://www.edu.ua/pages/library/>
3. Бібліотека Дніпровського державного університету. — URL: <http://comsci.dsu.dp.ua/DSU/libraries/>
4. Вінницька державна обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва. — URL: <http://www.library.vinnitsa.com/>
5. Інститут історії Національної Академії наук України. — URL: <http://www.history.org.ua>
6. Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського. — URL: <http://www.library.online.kr.ua/>
7. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. — URL: <http://lib-gw.univ.kiev.ua>
8. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка. — URL: <http://www.franco.lviv.ua/library/>
9. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». — URL: <http://www.library.ukma.kiev.ua/>
10. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (Київ). — URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
11. Національна Парламентська бібліотека України. — URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>
12. Публічна бібліотека ім. Лесі Українки (Київ). — URL: <http://www.lucl.lucl.kiev.ua>
13. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. — URL: <http://www.univer.kharkov.ua/>

ЗМІСТ

Передмова.....	3
1. Загальні положення	5
2. Структура навчальної дисципліни	7
3. Тематичний план	8
4. Тематика лекційного курсу	10
5. План практичних занять та методичні рекомендації.....	13
6. Методичні рекомендації та завдання до самостійної роботи.....	31
7. Методичні рекомендації до індивідуальних завдань	44
8. Питання до заліку.....	46
9. Список рекомендованих джерел.....	48

Аніщук Н. В.
А676 Історія держави та права країн світу : методичні рекомендації для підготовки до практичних занять та самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 29 «Міжнародні відносини», спеціальності 293 «Міжнародне право» / Н. В. Аніщук. — Одеса : Юридична література, 2024. — 52 с. — (Серія «Навчально-методичні посібники»).

Методичні рекомендації з дисципліни «Історія держави та права країн світу» за освітньо-професійною програмою «Міжнародне право» для підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр на факультеті судового та міжнародного права у Національному університеті «Одеська юридична академія» в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право». До методичних рекомендацій увійшли тематичний план навчального курсу «Історія держави та права країн світу», який включає теми, що розглядаються на лекціях і практичних заняттях, а також теми, що передбачені в рамках самостійної роботи для підготовки до заліку. Методичні рекомендації мають допомогти студентам належним чином засвоїти матеріал з дисципліни «Історія держави та права країн світу».

УДК 34:94(100)(072)

Навчальне видання

Серія:
Навчально-методичні посібники

АНИЩУК Ніна Володимирівна

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА КРАЇН СВІТУ

Методичні рекомендації

*для підготовки до практичних занять та самостійної роботи
здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
галузі знань 29 «Міжнародні відносини»,
спеціальності 293 «Міжнародне право»*

Надруковано в авторській редакції
Технічний редактор *Т. В. Іванова*

Формат 60 × 84 ¹/₁₆. Ум. друк. арк. 3,02.
Тираж 25 прим. Зам. № 12.

Видавництво і друкарня «Юридична література»
65009, м. Одеса, вул. Академічна, 7. Тел. 777-48-79
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4284
від 23.03.2012 р.